

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה

שימו לב: חלק זה מיועד ב לנבחנים שלמדו את נושא 6 – תולדות ארצות הברית.
אם לא למדתם את נושא 6 – תולדות ארצות הברית, יש לבקש מן המשגיחים את חלק ב.

חלק א

נושא 6 – תולדות ארצות הברית

הוראות

- מבנה השאלון ומפתח הערכה:
בחלק זה נושא 6 בלבד – תולדות ארצות הברית.
יש לענות על חלק א ועל נושא אחד נוסף מחלק ב.
בחלק זה יש שני פרקים:
פרק ראשון – שתי שאלות גדולות ובכל אחת מהן שני סעיפים – לכל סעיף $16\frac{2}{3}$ נקודות
פרק שני – שתי שאלות קטנות – לכל שאלה $16\frac{2}{3}$ נקודות
יש לענות על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות – $(16\frac{2}{3} \times 3)$ – 50 נקודות
כדי לקבל את חלק ב יש למסור למשגיחים את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד של חלק א.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיחים.
- משך הבחינה: שלוש שעות וחצי לבחינה כולה (חלק א + חלק ב).
- חומר עזר מותר בשימוש: ספר הלימוד שאושר בנושא תולדות ארצות הברית:
' פלורסהיים, תולדות ארצות הברית: חזון, משברים וצמיחה, מרכז זלמן שזר.
הספר יכול להיות מסומן במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.
אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

חלק א

נושא 6 – תולדות ארצות הברית

- שימו לב:** 1. בפרק זה תוכלו להיעזר בספר הלימוד "תולדות ארצות הברית: חזון, משברים וצמיחה" מאת י' פלורסהיים.
2. בסעיפים שבהם יש להביא מקור מספר הלימוד, יש לכתוב את **מספר העמוד** שבו נמצא המקור.

ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות ($3 \times 16 \frac{2}{3} - 50$ נקודות).

פרק ראשון

1. מלחמת האזרחים ומאבק האפרו-אמריקנים לשוויון זכויות

- א. יש הטוענים כי חלק מן הגורמים שהובילו למלחמת האזרחים בארצות הברית נובעים מן ההבדלים שנוצרו בין ה"צפון" ל"דרום" כבר מראשית ההתיישבות.
- הסבירו טענה זו ונמקו אותה באמצעות שתיים מן הסוגיות המרכזיות שהיו במחלוקת בין הצפון לדרום.
 - בחרו מקור **מספר הלימוד** והסבירו כיצד הוא מחזק טענה זו.
- ב. בקרב מנהיגים אפרו-אמריקנים התפתחו באמצע המאה ה-20 עמדות שונות בנוגע למטרה ולדרך הנכונה לקידום המאבק על שוויון זכויות.
- הציגו כל אחת מן העמדות, והסבירו את הנימוקים לביסוס כל אחת מהן.
 - בחרו **מקור חזותי מספר הלימוד**, והסבירו כיצד המקור שבחרתם יכול לחזק את העמדה של כל אחד משני הצדדים.

2. משבר קובה ומלחמת וייטנאם

- א. לפניכם קטע מפתק שרשם לעצמו ג'ון מקנוטון, עוזר שר החוץ האמריקני, בחודש מרץ 1965, ובו רשימה של המטרות של אמריקה במלחמה בווייטנאם.

70% - למנוע תבוסה משפילה של ארצות הברית (ליוקרתנו כאומה מיטיבה).
20% - לשמור על אדמת וייטנאם הדרומית (ושכנותיה) מידי סין.
10% - לאפשר לתושבי וייטנאם הדרומית ליהנות מחיי חופש.

(י' פלורסהיים, **תולדות ארצות הברית – המדריך למורה**, מרכז זלמן שזר, 2008, עמ' 197,
על פי Godfrey Hodgson, *America in Our Time*, Vintage Books, 1978, p.239)

- קראו את הנאום **בספר הלימוד** בעמוד 201, "מדוע אנחנו בווייטנאם", שנשא נשיא ארצות הברית לינדון ג'ונסון באפריל 1965.
- הציגו את הדמיון ואת ההבדלים בין המטרות שמוצגות בנאום של הנשיא ג'ונסון ובין המטרות שציין מקנוטון בפתק שרשם.
 - הסבירו סיבה להבדלים שהצגתם.

ב. לפניכם קטע מן הספר "מצעד האיולת" מאת ההיסטוריונית ברברה טוכמן.

הצבת הטילים בקובה הייתה לגבי ברית המועצות הימור נועז, ולא אינטרס חיוני, ואילו מניעת הקמתם של בסיסי טילים בקובה כזאת אל חופי ארצות הברית אכן הייתה אינטרס חיוני לה [לארצות הברית]. על סמך חוק האינטרס החיוני, אפשר היה לחזות כי בסופו של דבר תיסוג ארצות הברית מווייטנאם.

(ב' טוכמן, **מצעד האיולת**, ספריית מעריב, 1986, עמ' 319)

- הסבירו על פי הקטע מהו לטענת טוכמן הגורם להצלחה של ארצות הברית במשבר קובה ולנסיגה של ארצות הברית מווייטנאם.
- הציגו שני גורמים אחרים שהשפיעו על החלטת ארצות הברית לסגת מווייטנאם, והסבירו כיצד אחד מן הגורמים שהצגתם בא לידי ביטוי במקור **מספר הלימוד**.

פרק שני

3. ההגירה לארצות הברית תרמה לחיזוק החברה האמריקנית מצד אחד, ומצד אחר גרמה לקשיים ולמתחים שהחלישו אותה. נמקו קביעה זו באמצעות שלוש דוגמאות מראשית ההתיישבות ועד פרוץ מלחמת העולם השנייה.
4. - מדיניות ה"ניו דיל" שילבה בין שינוי מהפכני ובין המשך של המסורת הכלכלית האמריקנית. הסבירו טענה זו, ונמקו אותה באמצעות שתי עובדות היסטוריות.
- בחרו מקור **מספר הלימוד**, והסבירו כיצד הוא מבטא את הניסיון של הממשל לגייס את תמיכת האזרחים במדיניות ה"ניו דיל".

שימו לב: לאחר שסיימתם להשיב על חלק א, יש למסור למשגיחים את מחברת הבחינה ואת ספר הלימוד ולקבל מהם את חלק ב של השאלון ומחברת בחינה נוספת. אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיחים.

בהצלחה!

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 22381
נספחים: לשאלה 25 (קריקטורה)
לשאלה 29 (קריקטורה)

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה

שימו לב: חלק זה מיועד לכל הנבחנים.
אם למדתם את נושא 6 – תולדות ארצות הברית, יש לענות תחילה על חלק א.

חלק ב

הוראות

- מבנה השאלון ומפתח הערכה:
בחלק זה שבעה נושאים: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8.
אם לא למדתם את נושא 6 – תולדות ארצות הברית, יש לבחור בשניים מן הנושאים שבחלק ב.
אם עניתם על חלק א (תולדות ארצות הברית), יש לבחור מחלק ב בנושא אחד נוסף.
בכל נושא יש שני פרקים:
פרק ראשון – שתי שאלות גדולות ובכל אחת מהן שני סעיפים – לכל סעיף – $16\frac{2}{3}$ נקודות
פרק שני – שתי שאלות קטנות – לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות
בכל נושא יש לענות על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות – $(16\frac{2}{3} \times 3)$ – 50 נקודות
(לכל נושא – 50 נקודות; סך הכול – 100 נקודות)
- משך הבחינה: שלוש שעות וחצי.
אם עניתם על חלק א (תולדות ארצות הברית) – משך הבחינה הוא הזמן שנותר לכם להשלמת שלוש שעות וחצי מתחילת הבחינה.
- חומר עזר מותר בשימוש: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

חלק ב

נושא 1 – הפעילות הציונית בארצות האסלאם בימי מלחמת העולם השנייה, והעליות הגדולות מארצות האסלאם בשנים 1948–1967

אם למדתם נושא זה, ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות.

פרק ראשון

5. היהודים בארצות האסלאם במלחמת העולם השנייה

א. לפניכם קטע מקור ובו דבריו של אליהו דובקין, ראש מחלקת העלייה בסוכנות היהודית, מיום 12 ביולי 1943.

"איננו יודעים כמה יהודים יישארו באירופה לאחר מסע ההשמדה נגדם ועם כמה מהם נוכל לעמוד בקשר לאחר המלחמה, כי ייתכן שמיליונים יישארו תחת שלטונה של רוסיה הסובייטית ועוד זמן רב יהיו קרועים מאיתנו [...] והרי כולנו יודעים שכל סודה של מדינותנו כיום הוא להגביר את כוחנו על ידי תוספת יהודים בארץ-ישראל. [...] כמו כן עשויה להתחולל סכנה גדולה על היהדות בגלויות ערב, סכנת שחיטה איזומה".
(מעובד על פי ח' סעדון ו' רפל [עורכים], במחצית מארצות האסלאם, יד יצחק בן צבי, תשנ"ז, עמ' 33–34)

- על פי קטע המקור, הסבירו את השיקולים של המוסדות בארץ לעודד עלייה מארצות האסלאם בתקופה זו:
שלושה שיקולים שבאים לידי ביטוי בקטע המקור ושיקול אחד על פי מה שלמדתם.
- על פי מה שלמדתם, הציגו את אחת מן הדרכים למימוש מדיניות זו.
- ב. בכמה מארצות האסלאם בתקופת מלחמת העולם השנייה התעורר צורך להקים תאים של "ההגנה".
 - מדוע התעורר צורך זה? הציגו שני גורמים.
 - הסבירו כיצד שלושה מן הקשיים בהקמתם של תאי ההגנה באו לידי ביטוי בקרב הקהילה היהודית בעיראק.

6. עלייה וקליטה מארצות האסלאם לאחר קום המדינה

- א. עם קום המדינה הנהיגה מדינת ישראל כמה דפוסי עלייה.
 - הציגו את מאפייני דפוס העלייה "גלויות מתחילות", והסבירו כיצד הם באים לידי ביטוי בעלייה מתימן.
 - הציגו את מאפייני דפוס "העלייה החשאית", והסבירו כיצד הם באים לידי ביטוי בעלייה ממצרים.
- ב. הסבירו אילו בעיות ניסתה המדינה לפתור באמצעות הקמת המעברות, ואילו בעיות חדשות נוצרו בעקבות הקמתן.
 - הציגו פתרון נוסף של המדינה בהתמודדות עם קליטת העולים בתחום הדיור.

פרק שני

- 7. הציגו שניים מן האירועים שהתרחשו בסוף שנות הארבעים של המאה ה-20 וגרמו לשינוי היחס של חלק מיהודי עיראק כלפי ארץ הולדתם מצד אחד וכלפי מדינת ישראל מצד אחר.
 - הסבירו את ההשפעה של כל אחד מן האירועים האלה על שינוי זה.
- 8. הציגו את שלוש הגישות שרווחו בקרב יהודי תוניסיה בנוגע לעלייה לישראל בשנות החמישים.
 - הסבירו את עמדת השלטון הצרפתי בתוניסיה כלפי העלייה לישראל בשנים 1948–1953.

נושא 2 – "מעיל תשבץ": מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים

אם למדתם נושא זה, ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות.

פרק ראשון

9. המשפט היהודי והמשפט המוסלמי בימי הביניים

- א. באימפריה המוסלמית בימי הביניים התנהלו מערכות המשפט היהודית והמוסלמית זו בצד זו וגם השפיעו זו על זו. הסבירו שלוש מן הסיבות להשפעה ההדדית, והציגו דוגמה אחת להשפעת המשפט היהודי על המשפט המוסלמי ודוגמה אחת להשפעת המשפט המוסלמי על המשפט היהודי.
- ב. – מדוע בדרך כלל נהגו היהודים באימפריה המוסלמית לפנות לבית המשפט היהודי? הסבירו שלוש סיבות.
– מדוע במקרים מסוימים בחרו היהודים לפנות לבית המשפט המוסלמי? הסבירו שתי סיבות.

10. מדיניות השלטון המוסלמי כלפי היהודים והנוצרים במרוקו

לפניכם קטע מקור מדבריו של ההיסטוריון המוסלמי עבד אל-ואחד.

"המדינה הזאת נוסדה על מורא וחומרה... כאשר כבש עבד אלמאמין את מרוקו, הביא לפניו את היהודים ואת הנוצרים ואמר: 'הלא כיחשתם [לא הודיתם] - כלומר אבותיכם כיחשו בשליחותו של הנביא. לא הודיתם כי הוא השליח שבואו הובטח בספר שלכם... אם כן, היכן הוא זה אשר אתם מחכים לו? ומה גם שטענתם כי בואו לא יאחר מחמש מאות שנה? והלוא מלאו לדתנו חמש מאות שנה ולא בא מקרבכם לא מבשר ולא מזהיר. ולא נשאר אתכם בכפירתכם ואין לנו צורך במס הגולגולת שלכם: האסלאם או המוות'. אחר כך נתן להם שהות מסוימת, כדי שיוכלו להיפטר מחפציהם הכבדים ולמכור את המקרקעין שלהם ולהסתלק מארצו. רוב היהודים קיבלו עד מהרה את האסלאם למראית עין ונשאר להם רכושם. והנוצרים עברו לספרד ולא התאסלמו אלא מעטים מהם. וחרבו הכנסיות ותאי הנזירים בכל הממלכה ואין בה משתף לאל ולא כופר המראה את כפירתו כלפי חוץ".

(מ' פרנקל [עורכת], מעיל תשבץ: מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים, הוצאת האגף לתוכניות לימודים, ירושלים, תשס"ח, עמ' 63)

- א. – הציגו על פי קטע המקור את השינוי שחל במדיניות של השלטון המוסלמי כלפי המיעוט היהודי והמיעוט הנוצרי במרוקו בתקופה זו. התייחסו בתשובתכם למדיניות שהייתה נהוגה עד אז ולמדיניות החדשה.
- הסבירו את הגורם העיקרי לשינוי זה, והציגו את הנימוקים המובאים בקטע להצדקת השינוי.
- ב. – הציגו את הגישה של רמב"ם לדת האסלאם.
- הסבירו כיצד גישה זו מסייעת להסביר את התגובה של רוב היהודים על המדיניות החדשה, המתוארת בקטע.
- הסבירו מדוע כעבור כמה דורות שינו שוב הח'ליפים במרוקו את מדיניותם כלפי היהודים.

פרק שני

11. – מדוע בחרו יהודים רבים בארצות האסלאם בימי הביניים לעסוק במסחר? הציגו שלוש סיבות.
- מדוע נערכו מרבית השותפויות המסחריות של היהודים בינם לבין עצמם?
12. הסבירו שלושה מן הגורמים שתורמו לאחדות של העולם המוסלמי בימי הביניים, והציגו שניים מן המשברים שאיימו על אחדות זו.

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב

אם למדתם נושא זה, ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות.

פרק ראשון

13. המשפחה וההנהגה היהודית בגטו קרקוב – קשיים ודרכי התמודדות

- א. הסבירו שלושה קשיים מתחומים שונים שעיימם התמודדו משפחות בגטו קרקוב עד לתקופת ביצוע "הפתרון הסופי", והציגו את דרכי ההתמודדות עם שניים מן הקשיים.
- ב. לפניכם קטע מקור מיומן של אברהם בוסק ("רומק") שבו הוא מתאר את קורותיו בזמן מלחמת העולם השנייה בקרקוב. בקטע הוא מתאר דילמה שאפיינה הורים רבים בגטו קרקוב בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי".

"מול חנותי [...] היה בית החרושת 'מוליטור'. הוא היה שייך לפולני סימון אוסובה [...]. הייתה אהדה בינינו אך היחסים היו במישור המסחרי. [...] כפי שנתברר אחר כך, היווה המקום [בית החרושת מוליטור] נקודה של המחותרת הפולנית [...].

יום אחד, כשבאתי אל 'מוליטור', מצאתי את אוסובה יושב בחדרו [...]. הוא ביקש שאישאר, שאל אם זוכר אני את האיש הצעיר שאיתו שוחחתי לפני זמן מה. בלי לחכות לתשובה הוסיף:

'האיש הזה הוא כומר. שמו קוטשבה. יש לו קשרים עם גדולי הכנסייה [...]. הוא מציע לך, שתמסור את ילדיך להסתרה באחד המנזרים, עד סוף המלחמה. אם תחליט ותסכים, אקשר אותך עם הכומר.'

הייתי כמאובן. לא ידעתי מה להשיב. לעיניי עלו תמונות של הורים וילדיהם ההולכים בשיירה למוות. אוסובה ראה אותי במבוכתי ואמר בקולו הרגוע:

'רומק, אל תמהר בתשובתך. דַּבֵּר קודם עם אשתך. ההתחייבות של קוטשבה היא אמינה וקדושה ואינה מוגבלת בזמן. תחליטו, תאמרו לי. אך עליך להיות נבון וריאלי. יש לך שני ילדים שאותם חייב אתה להציל. אלפים, בתוכם ילדים, שולחו מהגטו לאי שם, והלא תדע שהעניין לא נגמר [...] רק מפלתם הצבאית [של הגרמנים] וסוף המלחמה יכולים להפסיק את מעשיהם. שמע, רומק, הצל את בני משפחתך...'

[...] בצאתי מהבניין עמדתי ליד השער בלי לדעת מה לעשות. [...] זו הפעם הראשונה ששמעתי משפטים כה משכנעים ורוויים דאגה של ממש מפי אדם שצרת היהודים היא מחוץ לתחומו. [...] האם לחזור אל אוסובה, או כפי שהציע לי, לדבר עם ברוניה, אשתי, להכין את יציאתם של ילדיי, לשוחח איתם, להסביר להם את מצבם? [...]

לברוניה לא ספרתי דבר [...]. חלפו ימים ואני פקפקתי אם יהיה לי הכוח להיפרד מהילדים. גם העובדה שהרבה משפחות עם ילדים היו בגטו השפיעה עליי, אך ההיגיון אמר שלא ייתכן שקט בגטו לאורך זמן. ידיעות מעיירות הסביבה סיפרו על פינוי יהודים. על משלוחים למזרח".

(מעובד על פי ל' בוסק, והאיל לא נאחז בסבך, קורות חייו של אברהם 1939–1944, "מורשת" – בית עדות על שם מרדכי אנילביץ וספרית פועלים, 1986, עמ' 17, 39–40, 44)

- הציגו את הדילמה שבאה לידי ביטוי בקטע המקור, והסבירו את השיקולים של אברהם בוסק ("רומק") בניסיון להחליט בדילמה זו.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו את אחת מן הדילמות שהיו ליוזנראט בגטו קרקוב בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי".

14. שנת 1942 – שנת מפנה במדיניות הגרמנים ובתגובות של היהודים בקרקוב

- א. – בשנת 1942 חל מפנה במדיניות של הגרמנים כלפי הפולנים וגם כלפי היהודים בקרקוב. הסבירו טענה זו, ונמקו אותה באמצעות שתי עובדות היסטוריות המדגימות את המפנה במדיניות כלפי הפולנים, ושתי עובדות היסטוריות המדגימות את המפנה במדיניות כלפי היהודים.
- הסבירו שניים מן הגורמים שהביאו למפנה במדיניות הגרמנים דווקא בשנה זו. בתשובתכם התייחסו לגורם אחד שהשפיע על המדיניות כלפי הפולנים וגורם אחר שהשפיע על המדיניות כלפי היהודים בגטו קרקוב.
- ב. לפיכך שני קטעי מקור (א-ב) ובהם פקודות שפרסמה המפקדה הראשית של ארגון "החלוץ הלוחם" בקרקוב בזמנים שונים במלחמה.
- הקטעים עוסקים באחת מן הדילמות האופייניות לארגון "החלוץ הלוחם" בקרקוב.

קטע מקור א – פקודה מספר 2 – אוגוסט 1942

"מתוך כורח פוליטי - אומנם בניגוד לדחף הפנימי - היננו מחליטים להעמיד פני לא יהודים, כדי לפתוח בפעולה מזוינת נגד השלטונות הגרמנים. מתוך התחשבות בעובדה כי פעולתנו עלולה להחיש את חיסולם של היישובים היהודים האחרונים, וכתוצאה מכך להטיל עלינו - אולי לא בצדק - את האחריות למותם של רבבות יהודים, מצאנו שצורת פעולה זו הכרחית לנו. אין עובדה זו מפחיתה מתודעתנו הלאומית, ואינה סותרת את גאוותנו כיהודים - היא מעידה רק על כך, שבמאבק עם האויב נאמץ לנו כל צורה טקטית הכרחית. זוהי מסקנה מעמדתנו הרעיונית הבלתי מתפשרת, המדריכה את מעשינו. מאותם טעמים אין אנו מפרסמים לפי שעה את השם הרשמי של הארגון. ברגע הנכון נופיע בגלוי כנוער היהודי החלוצי.

ראוי להדגיש באוזני יחידות הקרב את חשיבות החשאיות לפי שעה, ונקיטת אמצעים טכניים מתאימים וחיוניים".
(ש' דרנגר, "מתיק הפקודות של המפקדה הראשית", החלוץ הלוחם, בטאון הנוער היהודי החלוצי במחתרת קרקוב, תרגום מפולנית: צ' ארד, בית לוחמי הגטאות וביחד, 2006, עמ' 80)

קטע מקור ב – פקודה מספר 21 – ינואר 1943

"עם השינוי בתנאי פעולתנו, נעלמו הטעמים הפוליטיים שפורטו בפקודה מספר 2 (באוגוסט 1942), אשר חייבו אותנו להסתיר את זהותנו היהודית. הגיע היום המתיר לנו להסיר את המסווה מעל פנינו. בהקשר זה אנו מכריזים על השם הרשמי של הארגון שלנו, והוא בניסוח הסופי: הארגון הלוחם של הנוער היהודי החלוצי, או החלוץ הלוחם. מעתה נופיע כיהודים וכל צורת הופעה אחרת תהיה לדידנו הכרח טכני בלבד (ולא הכרח פוליטי, כפי שהיה עד עתה)".

(ש' דרנגר, "מתיק הפקודות של המפקדה הראשית", החלוץ הלוחם, בטאון הנוער היהודי החלוצי במחתרת קרקוב, תרגום מפולנית: צ' ארד, בית לוחמי הגטאות וביחד, 2006, עמ' 80)

- הציגו את הדילמה המשתקפת בשתי הפקודות ואת ההחלטה שהתקבלה בכל אחת מהן.
- הסבירו את השיקולים שהשפיעו על כל אחת מן ההחלטות האלה. בססו את תשובתכם על הקטע ועל עובדות היסטוריות.

פרק שני

15. הציגו את ההבדלים בין היודנראט בקרקוב ובין מנהיגי תנועות הנוער בקרקוב עד לביצוע "הפתרון הסופי", על פי התבחינים

(הקריטריונים) האלה:

- מקור הסמכות
- תחומי הפעילות
- הקשיים

16. הנאצים נקטו כלפי היהודים מדיניות של הטעיה ויצירת אשליות. הציגו שתי דוגמאות למדיניות זו בגטו קרקוב,

והסבירו כיצד כל אחת מהן שירתה את הצרכים של הנאצים.

נושא 4 – מלחמת העצמאות

אם למדתם נושא זה, ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות.

פרק ראשון

17. ההפוגה הראשונה ו"קרבות עשרת הימים"

א. לפניכם קטע מקור מותוך סקירה חודשית שהציג שר החוץ, משה שרת, בפני "מועצת המדינה הזמנית" בימי ההפוגה הראשונה ב-17 ביוני 1948.

"הצד השני של ההפוגה הוא ניסיון חדש לברר אפשרות של משא ומתן מדיני מסביב לשאלתנו. [...] לאחר השיחות המוקדמות, שהיו למתווך [ברנדוט] במצרים עם חברי הליגה הערבית, והשיחות שיהיו לו היום ומחר איתנו, יש בדעתנו לצאת אל האי רודוס, לקבוע שם את מושבו ולהתחיל להתייעץ עם חבר עוזריו, אם יש אפשרות להעלות איזו הצעה, שיהיו לה סיכויים להתקבל על דעת שני הצדדים. אין הוא מזמין אותנו לרודוס וספק אם בכלל נוזמן לשם. [...]

אין להתעלם מן העובדה כי משא ומתן זה [...] הכניס שיתוק ידוע בהתפתחות יחסינו הבין-לאומיים. כידוע לכולכם יש מספר מדינות שהכירו בנו. [...] התקדמות ההכרה בנו מצד ארצות מערב אירופה נתעכבה עכשיו בגלל המשא ומתן העומד כאילו להתנהל. [...]

אם כי משא ומתן זה יתנהל באופן רשמי במסגרת האו"ם ובאמצעות מתווך שנתמנה לכך, הרי אין אנו יכולים להתעלם מן העובדה, כי גורמים חשובים בעולם ובמזרח התיכון מעוניינים בתוצאותיו מפאת עצמם ובוודאי יש להם מושגים מסוימים, כיצד היו רוצים שיסתיים. בראש ובראשונה מעניינת אותנו מבחינה זו עמדתה של בריטניה הגדולה. בריטניה הייתה הגורם שנטל חלק בהמרצת המלחמה נגדנו ובהרחבת היקפה. [...]

אף על פי כן יש להניח, כי עובדת קיומה הממשי והיעיל של מדינת ישראל לא באה לעולם בלי להשאיר רושם על השלטון הבריטי. [...] יש אפוא להניח, כי המדיניות הבריטית, בכיוונה העיקרי, מוכנה לעבור מן הפסים של ניסיון לחסל חיסול גמור את המדינה היהודית, אל פסים של ניסיון לצמצם אותה ולהקטין אותה ולהביא אותה לממדים שאפשר יהיה להשפיע על העולם הערבי שיסבול אותה ויתפטר איתה".

(מ' שרת, בשער האומות, 1946–1949, עם עובד, 1966, עמ' 244–246)

- על פי **קטע המקור**, הסבירו את החששות של משה שרת בנוגע לקיום המשא ומתן המדיני בימי ההפוגה הראשונה.
 - על פי **מה שלמדתם**, הציגו את תוכנית ברנדוט (הראשונה), והסבירו אם יש בתוכנית ביסוס לחששות של משה שרת.
- ב. "קרבות עשרת הימים" הביאו להישגים בתחום הביטחוני-צבאי ובתחום המדיני.
- בסו קביעה זו על שלוש עובדות היסטוריות (לפחות עובדה אחת מכל תחום).

18. שאלת ירושלים בשנים 1947–1949

- א. – הציגו את הסעיפים בהחלטת האו"ם (החלטה 181) מיום כ"ט בנובמבר 1947 בנוגע למעמד של ירושלים.
– מדוע על אף הקושי לקבל את הסעיפים האלה, החליטה הנהגת היישוב היהודי שלא לדחות את ההחלטה שהתקבלה באו"ם? הביאו שלושה נימוקים.
- ב. – לפניכם קטע מקור מתוך הודעת ראש ממשלת ישראל דוד בן-גוריון לפני הכנסת החדשה ב-5/12/1949 על הכוונה של מדינת ישראל להכריז שירושלים המערבית תהיה בירתה. ההודעה נמסרה ארבעה ימים לפני ההצבעה באו"ם על "הצעת אוסטרליה".

"כידוע לכם, דנה עכשיו עצרת האו"ם בבעיית ירושלים [...]
בהכרזתנו על מדינת ישראל המחודשת, מיום 14 במאי 1948, הצהרנו והתחייבנו [...] ש'מדינת ישראל תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות' [...]
אולם, אין אנו מעלים על דעתנו שארגון האו"ם ינסה לעקור את ירושלים ממדינת ישראל או לפגוע בריבונותה של ישראל - כבירת הנצח של ישראל. [...]
ירושלים היהודית לא תקבל על עצמה שום שלטון זר, לאחר שאלפי בניה ובנותיה שחררו בפעם השלישית את מולדתם ההיסטורית וגאלו את ירושלים מהשמדה והרס.
אין אנו עושים עצמנו שופטים על האו"ם - על שלא נקפה אצבע בזמנו, כשמדינות אחרות חברות באו"ם הכריזו בגלוי מלחמה על החלטות האו"ם מיום 29 בנובמבר 1947, וניסו בכוח הזרוע למנוע את הקמת מדינת ישראל, להשמיד היישוב העברי בארץ הקדושה ולהרוס את ירושלים עיר הקודש על יישובה היהודי.
לולא הצלחנו לעמוד בכוחנו אנו בפני התוקפנים שמרדו באו"ם - הייתה ירושלים היהודית נמחית מעל פני האדמה, היישוב היהודי היה נשמד ומדינת ישראל לא הייתה קמה. ואין אנו יכולים לראות עוד כל תוקף מוסרי בהחלטות האו"ם מיום 29 בנובמבר, לאחר שהאו"ם לא הצליח לבצע החלטותיו. לדעתנו החלטת 29 בנובמבר על ירושלים בטלה ומבוטלת".

(נ' גבזה-ברורמן [עורכת], קובץ מסמכים בתולדות המדינה, 1897–1979, הוצאה לאור של משרד הביטחון, 1981, עמ' 104–106)

- הסבירו כיצד בן-גוריון מצדיק את ההחלטה להכריז שירושלים המערבית היא בירת ישראל.
בססו את תשובתכם על שניים מן הנימוקים שבקטע.
- על פי מה שלמדתם, מדוע החליט בן-גוריון להכריז הכרזה זו דווקא בעיתוי זה (דצמבר 1949)? הציגו את הסיכון שהיה בהחלטה זו.

פרק שני

19. פגיעה בתשתיות והמלחמה בדרכים היו שניים מן האתגרים הקיומיים שעיימם התמודד היישוב היהודי בארבעת החודשים הראשונים של המלחמה.
נמקו טענה זו באמצעות שלוש עובדות היסטוריות.
20. ההיסטוריון יואב גלבר בספרו "קוממיות ונכבה" טוען כי "הגורם העיקרי לסיום המלחמה לא היה המאמצים הדיפלומטיים, אלא ההכרעה הצבאית שהושגה בחזית הדרום לאחר הפוגה השנייה".
(י' גלבר, קוממיות ונכבה, כנרת, זמורה ביתן, דביר, 2004, עמ' 475)
- הסבירו את טענתו של גלבר, ונמקו אותה באמצעות שתי עובדות היסטוריות.
– הציגו טענה שונה בנוגע לגורם לסיום המלחמה, ונמקו אותה באמצעות שתי עובדות היסטוריות.

נושא 5 – אל מול עולם חדש: לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה

אם למדתם נושא זה, ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות.

פרק ראשון

21. היהודים והסביבה הנוצרית והמוסלמית

א. החברה היהודית המסורתית שהתפתחה עד העת החדשה בארצות האסלאם נבדלה מן החברה שהתפתחה בארצות הנצרות.

- הציגו את ההבדלים ביניהן במידת המעורבות שלהן בסביבה בתחום הכלכלה ובתחום התרבות.
- הסבירו סיבה אחת להבדלים שהצגתם.
- ב. הציגו שתיים מן העמדות של ההיסטוריונים בנוגע לעומק השינוי שחל באורח החיים של יהודי החצר בעקבות מעורבותם בחברה הנוצרית. נמקו כל אחת מן העמדות באמצעות דוגמה.
- הסבירו את ההשפעה של השינוי באורח החיים של יהודי החצר על היהודים בקהילות שבהן הם חיו.

22. הרפורמה והתגובות עליה

א. לפניכם קטע מקור מתוך התוכנית של אגודת "ידידי הרפורמה" בקהילת וורמייזא שבנסיכות הסן בגרמניה. התוכנית פורסמה ב־23 ביוני 1848.

"גרמנים אנו וגרמניה מולדתנו. עלינו לשמור בעבודת האלוהים על האמת ועל הכבוד. עלינו לשאוף לתיאום בין האמונה לחיים, לבטל את הצורות שנתרוקנו מתוכנו וליצור למען רוח היהדות מוסדות חדשים. לא נוכל עוד להתפלל בפינו לשיבת ציון בשעה שליבנו מרותק בעבותות חזקות למולדת הגרמנית, בשעה שגורלה קשור קשר בל יינתק עם גורלנו, וכל האהוב והיקר לנו כרוך בה. אין לנו עוד להתפלל בעפר בשל חורבן בית המקדש, בשעה שמזמן יש לנו מולדת אחרת, שכל כך יקרה לנו. אנו יכולים לזכור מדי שנה בשנה את החורבן ההוא, אבל למה נתחסד באבלנו שמזמן נתנדף מליבנו, ולמה נשמיע קינות לרגל מאורע היסטורי, שבגללו אנו מפארים את ידו המיטיבה של האלוהים. בבית הספר הדתי לא עוד נכביד על ילדינו בהמון דינים שהרוח החיה של היהדות גזרה עליהם כליה כעל מעמסה מתה; לא עוד נתפלל בשפה מתה, בשעה שהמילה והצליל של שפתנו הגרמנית הם כה מובנים וכה יקרים לנו ומשום כך גם עשויים הם לרוממנו אל מול יוצרנו. לרוח הנכונה של אמונתנו יוקם מקדש חדש על בסיס הישן בו יתפרשו העבר עם העתיד, וממנו תצא רוח חיים רעננה וחופשית, מלאת כוח נעורים למען בני הנעורים השקדנים שלנו".

(מ' הנדל, מקורות ללימוד ההיסטוריה, כרך רביעי, הוצאת צ'צ'יק, 1965, עמ' 309–310)

- הסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקטע המקור עמדת הרפורמים בנוגע לכל אחד מן הנושאים האלה:
 - החברה והתרבות הגרמנית
 - הזהות הלאומית
 - ההלכה היהודית
- הציגו שתי דוגמאות לתיקונים שהנהיגו הרפורמים בדרכי הפולחן: דוגמה אחת מתוך קטע המקור ודוגמה אחרת על פי מה שלמדתם.
- ב. הציגו את ההבדלים בין תגובת האורתודוקסייה לתגובת הנאוראורתודוקסייה על הרפורמה על פי התבחינים האלה:
 - היחס למודרנה
 - היחס למצוות הדת
- הסבירו סיבה אחת להבדלים שהצגתם.

פרק שני

23. תרגום התורה לגרמנית של מנדלסון עורר תגובות שונות.
- הסבירו את הטיעון (טענה ושני נימוקים) של התומכים בתרגום זה.
 - הסבירו את הטיעון (טענה ושני נימוקים) של המתנגדים לתרגום זה.
24. הציגו שניים מן ההבדלים בין המשכילים מן הדור הראשון בתנועת ההשכלה היהודית ברוסיה ובין המשכילים מן הדור השני בתנועה זו. הסבירו את הגורמים להבדלים שהצגתם.

נושא 7 – יפן המודרנית

אם למדתם נושא זה, ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות.

פרק ראשון

25. הרסטורציה של מייג'י

- א. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה של קיטז'אונה רְקוּטֶן שפורסמה ביפן ועוסקת בתקופת הרסטורציה של מייג'י.
- הסבירו כיצד השינוי שחל בתקופה זו ביפן בא לידי ביטוי בקריקטורה. בתשובתכם התייחסו לשלושה רכיבים שנראים בקריקטורה.
- על פי מה שלמדתם, הסבירו שלושה סעיפים בחוקת מייג'י שקידמו את הדמוקרטיה ביפן.
- ב. הרסטורציה של מייג'י השפיעה על ההתפתחות של יפן כמדינת לאום מודרנית.
- בחרו בשניים מן התחומים שברשימה שלפניכם, והסבירו כיצד הרפורמות בתחומים שבחרתם סייעו להתפתחות יפן כמדינת לאום מודרנית.
- התחום הצבאי
 - התחום הכלכלי-חברתי
 - התחום התרבותי
 - התחום הדתי

26. תבוסת יפן ומדיניות ממשל הכיבוש האמריקני בשנים 1945–1951

- א. לפניכם שני קטעי מקור (1–2) שבהם תגובות על הודעת הכניעה של הקיסר ב־15 באוגוסט 1945.

קטע 1 – עדות של נער מן העיר אואיטה*

"למישהו בחנות קטנה היה רדיו וככה האזנתי לקיסר מדבר. אבל לא הבנתי בדיוק מה הוא אמר. כשהגעתי הביתה, ראיתי את אבי בוכה. זה היה מחזה עצוב. הוא אמר לי שיפן הפסידה במלחמה ושהמלחמה נגמרה. לא יכולתי להאמין לזה כי חשבתי שיפן עדיין מנצחת. אבל בעת ובעונה אחת חשתי הקלה, לא יכולתי לספר לאיש איך הרגשתי".

קטע 2 – תגובת אדמירל מטומה אוגאקי

הרקע לתגובה: אוגאקי סייע להכין את הכוחות היפניים שתקפו את פרל הארבור בדצמבר 1941, ולאחר הודעת הכניעה המריא מהבסיס הצבאי באואיטה, בניגוד לפקודות, עם כמה מאנשיו לפעולת קמיקזה על כוחות ארצות הברית באוקינאוה.

מתוך הודעת הרדיו האחרונה ששידר אדמירל מטומה אוגאקי:

"למרות לחימה אמיצה של כל יחידה בפיקודי בששת החודשים האחרונים, לא הצלחנו להשמיד את האויב השחצן ולהגן על האימפריה האלוהית שלנו, כישלון שאני מייחס ליכולותיי המוגבלות. ובכל זאת, מתוך אמונה שהאימפריה שלנו תשרוד לנצח והרוח התוקפנית המיוחדת של חיל האוויר לעולם לא תגווע, אני שם את פניי לאוקינאוה, המקום שבו אנשינו נפלו כמו פריחת הדובדבן ואתרסק על הספינות האמריקניות השחצניות, ובכך אפגין את הרוח האמיתית של לוחם יפני. כל היחידות בפיקודי יקיימו את צוואתי, יתגברו על כל המכשולים, ישקמו את הכוח הלוחם העוצמתי שלנו, ויקיימו את האימפריה שלנו לנצח. למען הקיסר, באנזאי! זמן: 19:24. 15 באוגוסט 1945. מהמטוס".

(Porter, Edgar A., Porter, Ran Ying, **Japanese Reflections on World War II and the American Occupation**, Amsterdam University Press, 2017, p. 171, 176)

* אואיטה (Oita) היא עיר בדרום יפן. סמוך לה היה בסיס שממנו המריאו מטוסים של הצי היפני לפעולותיהם במלחמת העולם השנייה.

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

- הציגו נקודת דמיון אחת והבדל אחד בין התגובה שבקטע 1 לתגובה שבקטע 2 על הודעת הכניעה, והסבירו סיבה אחת לדמיון וסיבה אחת להבדל שהצגתם.
- על פי **מה שלמדתם**, הסבירו שלושה גורמים לתבוסה של יפן במלחמת העולם השנייה.
- ב.** המדיניות של ממשל הכיבוש האמריקני ביפן הייתה תוצאה של שילוב בין הרצון להעניש את יפן לבין הרצון לעצב אותה מחדש. נמקו קביעה זו, ובססו אותה על שלוש עובדות היסטוריות.

פרק שני

- 27.** סכסוכים בין-לאומיים בנוגע לקוריאה חיזקו את יפן. נמקו את הטענה, ובססו אותה באמצעות המהלך ו/או התוצאות של שניים מן הסכסוכים האלה:
- מלחמת סין-יפן (1894-1895)
 - מלחמת רוסיה-יפן (1904-1905)
 - מלחמת קוריאה (1950-1953)
- 28.** בשנות התשעים של המאה ה-20, עם סיום "המלחמה הקרה", ניסתה יפן לשפר את מעמדה הבין-לאומי.
- הציגו שלוש דרכים שבעזרתן ניסתה יפן לקדם מטרה זו.
 - הסבירו מדוע לא הצליחה יפן להשיג מטרה זו על אף היותה מעצמה כלכלית מובילה.

נושא 8 – סין המודרנית

אם למדתם נושא זה, ענו על 3 סעיפים ו/או שאלות קטנות.

פרק ראשון

29. ההתמודדות עם אתגר המערב והמודרניזם, ועליית התנועה הלאומית הסינית בהנהגת סון יאט-סן

- א. בנספח לשאלה זו מוצגת קריקטורה המתארת את "מלחמת הבוקסרים". הקריקטורה פורסמה בשנת 1900 בעיתון גרמני.
- הסבירו כיצד שניים מן הגורמים לתבוסת הבוקסרים באים לידי ביטוי בקריקטורה.
 - ההיסטוריון אהרון שי טוען כי הכינוי שניתן למלחמת הבוקסרים, "מרד", הוא שגוי. נמקו טענה זו באמצעות עובדה היסטורית אחת.
- ב. הסבירו שלושה גורמים לחולשת הקיסרות המנצ'ואית.
- הציגו שלוש מן המטרות של "אגודת הברית" שהקים סון יאט-סן בשנת 1905.

30. מדיניות החוץ של סין בשנות החמישים והשישים, הפתיחות למערב משנות השבעים

- א. לפניכם קטע מן הספר של ההיסטוריון אהרון שי "ממלחמת האופיום עד יורשי מאו". הקטע עוסק במעורבות של סין במלחמת קוריאה.

"עד פרוץ מלחמת קוריאה, כתשעה חודשים אחרי ההכרזה על הקמת הרפובליקה העממית החדשה [בסין], היו מאוויי [שאופות] המשטר מרוכזים בעיקר בגיבוש פנימי. המטרה הלאומית הראשונה במעלה [העיקרית] הייתה מיגור [חיסול] שאריות המשטר הישן בכל אתר ובראש ובראשונה באי טייוואן, שבו התבצר ג'יאנג קאי-שק. סילוק 'הקפיטליזם הבירוקרטי' והפאודליזם והדיפת האימפריאליזם הרבי-מעצמתי היו אף הם יעד חשוב. מילוי דרישותיה של ממשלת ברית המועצות במנצ'וריה ובנמליה, במונגוליה ובתחומים שונים, לא נתפס עוד רשמית כהמשך הכניעה ללחץ האימפריאלי, אלא כוויתור שנעשה במסגרת ברית הידידות החדשה בין שני העמים. לכן לא היה מקום לפעולות נועזות בתחום מדיניות החוץ ובוודאי לא להרפתקה צבאית, שעלולה הייתה להמיט שואה על התוכנית לבניית הסוציאליזם. תמיכה דיפלומטית וסיוע לכל מהפכה מחוץ לגבולות סין, בווייטנאם למשל, היו בהחלט מסוג היוזמות שסין החדשה הייתה נכונה לקבל עליה, אך ההתערבות הסינית רבת ההיקף והסיכון במלחמת קוריאה מהווה עד היום חידה המצפה לפתרונה".

(מעובד על פי א' שי, ממלחמת האופיום עד יורשי מאו, זמורה-ביתן, 1990, עמ' 119-120)

- הסבירו את הטיעון של ההיסטוריון אהרון שי בקטע בנוגע למעורבות של סין במלחמת קוריאה. הציגו בתשובתכם את הטענה ושני נימוקים.
 - על פי מה שלמדתם, הסבירו שלושה מן הגורמים שהובילו להתערבות של סין במלחמת קוריאה.
- ב.
- בשנות השבעים נקטה סין את "דיפלומטיית הפינג פונג" במדיניותה כלפי ארצות הברית.
 - הציגו מדיניות זו, והסבירו שניים מן הגורמים שהניעו את סין לנקוט מדיניות זו.
 - הציגו שלושה צעדים שבאמצעותם קידמה סין את מדיניותה.

פרק שני

- .31 – הסבירו מדוע כונתה מדיניות המודרניזציה של דנג סיאו פינג בשנות השמונים "המהפכה השנייה".
– הציגו שלושה מהלכים שנקט השלטון הסיני בתחום הכלכלי-חברתי לקידום מדיניות זו.
- .32 – מארגני מרד הסטודנטים בכיכר טיין אן-מן (אפריל-יוני 1989) תכננו את שיאו של המרד לימי ביקורו בסין של נשיא ברית המועצות, מיכאיל גורבצ'וב, במאי 1989.
– הציגו את המטרות של מארגני מרד הסטודנטים, והסבירו מדוע הם ראו בגורבצ'וב סמל.
– הציגו שתיים מתוצאות מרד הסטודנטים.

בהצלחה!

נספח לחלק ב, שאלה 25 – קריקטורה

* פוקוזאומה יוקיצי היה מחנך, פילוסוף וזם ידוע ביפן, ממובילי הרסטורציה.

נספח לחלק ב, שאלה 29 – קריקטורה

(המוזיאון להיסטוריה גרמנית, ברלין, באמצעות Wikimedia Commons. מאייר לא ידוע)